

multságokra, gyermekszínházakba stb. Általában nagyon is keveset ügyelnek arra, hogy a gyermekek eleget aludjanak.

A pubertas korában már úgy bánnak velük, mintha felnőttek volnának; társaságba, színházba viszik, nem figyelve arra, vajjon nem ébresztgetik-e tulságosan korán érzékiségöket. A pubertas jelentőségére általában nem ügyelnek eléggé a szülék, nevelők és tanítók, pedig ez igen fontos állomás az ember fejlődésében, és neurologusok és psychiaterek folyton rámutatnak arra, hogy ez sokszor oly szirt, melyen az idegességre disponált gyermek fejlődése hajótörést szenved.

Hogy a nagyváros mily veszedelmes hatással van a gyermekekre, ismeretes.

Jó a gyermekeket a szeszes italok élvezetétől is óvni; idegesen disponált gyermeknek okvetlenül megárt.

A fentiekben vázoltuk Cramer fejtegetéseit, melyeket azzal rekeszt be, hogy a szellemileg gyenge gyermekek számára rendezzenek be külön intézeteket, és a nagyobb idegességet mutató gyermekeket távolítsák el egy időre az iskolából.

Jóllehet Cramer a tapasztalt nevelőnek nem mond sok újat, mégis rátereltük világos és józan megjegyzéseire a Magy. Pæd. olvasóinak figyelmét. Az iskola embere bizonyos szomorú megnyugvással fogadhatja az orvos szavait: mi tanítók és ti szülők, verjük mindannyian mellünket — *peccatur intra muros et extra.*

W. J.

VEGYESEK.

— **Francia nyelvi szüneti tanfolyamok.** Genfben, Grenobleban, Lausanne-ban. Mint minden évben, úgy az idén is némely svájci és francia egyetemek szüneti tanfolyamokat rendeznek a francia nyelv gyakorlati uton való elsajátítása céljából. Itt csak a legismertebb tanfolyamokat akarjuk ismertetni.

Legtöbb hallgatót eddig a genfi szüneti tanfolyam vonzott, melyet tavaly is számos külföldi — különösen német — keresett föl. Az idén e tanfolyamban csak annyiban állott be változás, hogy míg eddig két *cur-sus* volt, ez évben csak egy *cursus* tartatik július 18-tól augusztus 30-áig. A *cursus* vezetője *Bowier* Bernard a genfi egyetem tanára, *Seitz* Károly, *Pitard* Jenő, *Bally* Károly, *Zbinden* Lajos, *Thudichum* Gusztáv és *Mercier* Henrik egyetemi tanárok közreműködésével. Az előadások közül kiemeljük a következőket: A XIX. század színháza (*Bouvier*). Racine tragédiái (*Bouvier*). Franciaország állapota a XIX. század kezdetén

(Mercier). Stilisztikai gyakorlatok (Bally). Francia nyelvteni előadások (francia mondatlan, gallicismusok stb.) (Zbinden). Kiejtési és előadási gyakorlatok (Thudichum).

A tanfolyamban résztvevők 40 franknyi beiratási díjat fizetnek, a ki pedig még egyes speciális, főleg gyakorlati előadáson részt óhajt venni, minden ilyen cursusért még 6 frankot fizet.

A «Comité de Patronage des étudiants étrangers» ez évben a grenoble-i egyetemen július, augusztus és szeptember hónapokban havonként egy-egy önálló cursust rendez. A díj havonként 20 frank, mind a három hónapra 50 frank. Itt nem csak irodalmi és nyelvészeti előadások lesznek, hanem geológiai és botanikai előadások is, a mennyiben a grenoblei «Faculté des Sciences» tanárai és assistenseik rendelkezésére állnak a cursuson résztvevőknek, sőt a «Société des Touristes du Dauphiné» nevű egyesület hetenkint egy-egy hegyi kirándulást is rendez Grenoble környékére.

E cursus látogatása igen ajánlható nemcsak azért, mert maga Grenoble (a departement d' Isère-ben) Franciaország egyik legegészségesebb és legromantikusabb vidéken fekvő város, hanem már olcsóságaért is, hisz maga a bizottság Grenoble-ban való egy havi tartózkodás összes költségeinek maximumát (élelmezést, lakást) magáncsaládoknál 150 frankra, szállókban 100 frankra (körülbelül 42—48 frt) teszi. A cursus vezetője *Marcel Raimond* (lakása: Grenoble place de la Constitution No. 4).

A «Faculté des Lettres» Lausanne-ban ez évben francia nyelvi tanítók és tanítónők számára július hó 18-tól augusztus 26-ig tartó ötödik szüneti cursusát rendezi. Az előadásoknak, melyek főleg gyakorlatiak, irodalomtörténetiek és nyelvészetiiek, honorariuma 30 frank. A cursus élén *Bouvard J.* egyetemi tanár áll (lakása: Lausanne, Avenue Davel No. 4.), ki a hozzá intézett tudakozásra (elszállásolás, élelmezés stb. efféle ügyében is) készségesen válaszol. (tj.)

— **Rousselot atya új módja.** Balassa József megró engem a «M. Pæd.» legutolsó számában, a miért Rousselot módszerét megtámadtam. Ha Balassa igazán elégtételt kíván adni Rousselotnak, akkor ösmertesse a maga mivoltában a dadogás és hebegés oktatásának új módszerét! Én Rousselotról, mint a dadogás és hebegés leszoktatása új módszerének megalkotójáról, még eddig soha sem hallottam semmit, pedig 12 év óta kísérem figyelemmel az oktatás ezen ágának irodalmát. Ha pedig — a mi most már valószínű — tényleg e téren semmi újat sem talált fel Rousselot, akkor nem is érhettem őt bántódás czikkemmel, melyben kizárólag csak a Bakos János ösmertette módszert bíráltam. A phonetikus és tudós érdemeit egy árva szóval sem kicsinyeltem. A felelősség tehát ez ügyben kizárólag Bakos Jánost terheli. Ő hozzá fogom utasítani azokat

a dadogókat és hebegőket, a kik szeretnék, ha róluk «csak úgy kézzel szednék le» a beszédhibájukat. Ennyit igazolásomul. *Roboz József.*

— **Tételek egy nemzetközi nevelés- és oktatásügyi kongresszus számára.** Talán nem vagyok szerénytelen azon föltevésemben, hogy az alábbi tételek, melyek kivétel nélkül szem előtt tartják egy *egyetemes és nemzetközi kongresszus* jellegét, és a melyeket egyúttal a francia vezérbiztos címére is megküldtem, érdekelni fogják a honi szakköröket is. E tételek jellegét ugyan eleve a kongresszus és kiállítás jellege állapítja meg, a mi egyáltalában nem esik a nemzeti irány rovására. «A magyar szellem érvényesítése az európai izlés formái között» volt, a mint Beöthy Zsolt a Kisfaludy-Társaság minapi ülésén oly találóan mondta, már 80 év előtt Kisfaludy programja, a mit én a nevelésre is szeretnék alkalmazni. A vállalat természete itt eleve kizárja a teljességet, melyre annál kevésbé törekedtem, mert a közölt tételek nagyobbára spontán és önállóan születtek meg, minden idegen segédeszköz és forrás mellőzésével, a melyeknek felhasználása bizonyára jóval megnyújtotta volna számukat és a terjedelmet. Néhányat tételeim közül már «*Nemzetközi pædagogiai kongresszus Budapesten 1896-ban*» cz. cikkemben felsoroltam (I. *Magy. Pæd.* III. évf. 1894. 1—8. lap), másokat időközben kisebb-nagyobb terjedelemben hazai vagy külföldi folyóiratokban fel is dolgoztam és csilaggal (*) jelöltem meg.

A) *Egyetemes jellegű tételek.*

a) *nevelés.*

1. Minden idők és népek nevelésének legfőbb eszménye és örök célja: a *jóság.*
2. Melyek a nevelés azon eszközei, melyek a jósághoz vezetnek?
3. A nevelésnek eszményi és valódi (elérhető) célja a XX. század küszöbén.
- 4.* A békességre és kölcsönös türelmességre való nevelés.
- 5.* A patriotismus fogalma és a hazafias nevelés mibenléte a XX. század elején.
6. A szülők nevelése az iskola által.
7. Surlódások a nyilvános és a házi nevelés, az iskola és a család között.
8. A tanítótság, a közvélemény, társadalom és a sajtó kölcsönös viszonya.
9. Iskola és tanító a szépirodalomban.
- 10.* Kellemetlen iskolai és tanári visszaemlékezések.
- 11.* Hogyan lehetne mindkét nembeli ifjúságot a korai érettségtől és a nemi kisértésektől megóvni, illetőleg az érzékiség ellenében edzeni?
12. Az átmeneti életkorok pædagiájája.

13. A testi és a szellemi nevelés aránya (kulcsa).

14. A pädagogia mint a tudományok királynéja ; a nevelés mint a legnehezebb és legfenköltebb művészet.

15. A nevelési elvek egyetemes kánonja.

b) *oktatás (általában).*

1. A szükséges ismeretek (tananyag) minimuma (kánonja) a tanítás különböző fokain és az iskolák különböző nemeinél.¹

2.* A tanulás technikája (művészete).

3. Önképzőkörök.

4. Ipari találmányok és technikai fölfedezések értékesítése a gyakorlati tanítás javára.

c) *nyelvek és irodalom.*

1. A modern és a classikus nyelvek viszonya a jövő középiskoláiban.

2.* A középiskolákban tanítható és tanítandó modern és classikus nyelvek minimuma.

3. Mennyiben lehetséges a régi (classikus) írók olvasását modern fordításokkal pótolni ?

4. Párhuzamos-nyelvtanok.

5.* A beszélő phonograph mint a kiejtés közvetítője.

6.* Belsőszülött (nemzeti) tanárok az élő nyelvek tanítására.

7.* Csereviszony a modern nyelvbéli tanárjelölteknel.

8. Melyik a legjobb módszer a modern (classikus) nyelvek tanítására ?

9. Melyek az írásbeli gyakorlatok javításának azon módjai, melyek

¹ Ezen elsőrendű fontosságú kérdést illetőleg jegyzeteim között igen érdekes adatra akadtam, mely megérdemli, hogy ide iktassam. 1885-ben jelent meg Beszterczén Klein Frigyes szász tanártól egy «*Volksschulpaedagogik und Mittelschulbildung*» cz. 44 l. terjedelmű füzet, melynek 22. lapján a szerző önkéntelenül találkozik b. e. Trefortnak az időtájt megjelent levelében megpendített eszméjével, hogy t. i. elérkezett az idő Schopenhauer ama javaslatának megvalósítására, mely az emberek szellemi nevelésére kánont óhajt megállapítani. «Ezen tervnek megvalósítása — olvassuk ugyanott — egy nemzetközi művelődési kongresszus feladatát képezhetné, melyre a népek a tudományok, művészetek, iskolák és a köznek legkiválóbb képviselőit küldenék el. Így talán sikerülne, kevesebb fáradsággal mintsem gondolnók, megállapítani annak mennyiségét és minőségét, és mi főleg tudományos ismeretekben a különböző szakokban szükséges a megkiváncsoltató. Az ezen eljárás révén megszerkesztett normál-tantervek azután legfeljebb 10 évi időközökben volnának, ama kánon revisiójával együtt, mely vizsgálándók». (L. G. H. ismertetését a «Pester Lloyd» 1886. febr. 28. sz.-ban).

a tanítás eredményének csorbítása nélkül a tanárt aránylag legkevesébbé terhelik ?

d) *szervezetiek.*

1. A közoktatásügyi minisztériumok szervezetének összehasonlító tanulmányozása.

2.* Két új miniszteri ügyosztály a testi nevelés intézésére és a külföldi tanügyi mozgalmak tanulmányozására.

3. Pædagogiai közkönyvtárak.

4. Az egységes középiskola : a) lehetősége, b) szervezete.

B. *Nemzetközi jellegű tétel.*

1. Nemzetközi tan- és nevelésügyi kongresszusok állandósítása.

2. Egységes nemzetközi iskolaügyi statisztika.

3. Összehasonlító statisztikai kimutatások a tanügy minden ágára.

4.* Hivatalos jellegű nemzetközi iskolaügyi szemle (három : angol, francia, német nyelvű *Revue*).

5. Az iskola- és nevelésügyi nemzetközi bibliographiája.

6. Kötelező nemzetközi csereviszony a közokt. minisztériumok úgyszintén a pæd. társaságok között.

7. Nemzetközi levelezők szervezése.

8. Miben és mennyiben nyilvánul a szomszédos államok pædagiájának és iskolarendszerének befolyása és kölcsönhatása ?

9. A különböző fokú és fajú tanintézetek nemzetközi egyenértékésítése.

10. A tanítóknak és tanároknak képzése a különböző államokban.

11. A tanítói és a tanári oklevelek nemzetközi rendezése (egyenérték, nostrifikálás).

12.* Nemzetközi iskolák.

13.* Nemzetközi nevelés.

14. Összehasonlító neveléstudomány.

Kemény Ferencz.

— Országos Zoologiai Társulat alakult a fővárosban, melynek célja a tudományos és gazdasági állattan, vadászat, állat, sport és védelem fejlesztése. A társulatnak már is két szaklapja van, ú. m. : a Zoologiai Lapok és a Szárnyasaink, melyek közül az első a tudományos állattani kérdéseken kívül különös súlyt fektet a méh- és ebtenyésztésre, utóbbi a tudományos ornithologia mellett a baromfi-, galamb- és madár-tenyésztéssel foglalkozik. Tagsági kötelezettség 3 évre szól, tagsági díj évi 4 frt, mely összegért az illető tag díjtalanul kapja a társulatnak egyik vagy másik havonként kétszer megjelenő és gazdagon illusztrált szaklapját. Alapszabályokat és mutatványszámokat ingyen küld a társulat igazgatósága : Budapesten, VII. ker., Rottenbiller-utca 30. szám.

— **A tornaversenyek végleges rendezését** állapítja meg a következő rendelet, melyet *dr. Wlassics Gyula*, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. június 3-án 20,997. szám alatt valamennyi autonom felekezeti egyházi főhatósághoz és valamennyi tankerület kir. főigazgatóságához intézett:

Sajnos tapasztalás tanúsítja, hogy a kerületi tornaversenyek, évenként ismétlődve, nem gyakorolnak kellő vonzóerőt, nem keltenek elég érdeklődést és csak nagy akadályok leküzdésével létesíthetők.

Pædagogiai okok is kívánatossá teszik, hogy a kerületi tornaversenyek csak oly esetekben rendeztessenek, midőn a közönség lelkes támogatása hozzájárul a siker biztosításához, midőn az intézetek és a tanulóifjúság mennél számosabb részvétele remélhető, mely utóbbi nélkül az ily versenyek tulajdonképeni célja nem éretik el.

Fennakarván tartani az orsz. tornaversenyeket, melyek eddigelé ötévi időközökben folytak le, minden lustrumban egy-egy országos és egy-egy kerületi tornaversenyt tervezek, országost az ötévi idő első, kerületit annak negyedik évében.

Óhajtom azonban, hogy az intézeti helyi versenyek nagyobb ünnepélyességgel és gonddal tartassanak meg, hogy ezek kellő előkészítéssel és behatóbb gyakorlatul szolgáljanak a kerületi, illetve országos tornaversenyekre.

E cél előmozdítására, minthogy kerületi tornaversenyek ez évben nem tartatnak, minden teljes állami középiskolának és királyi főgymnasiumnak nyolczvan-nyolczvan forintot, minden nem teljes ilyenemű tanintézetnek az osztályok számához mért arányos összeget fogok kiutalványozni, mely kiváló tornázók jutalmazására (jutalomkönyvek kiosztása, szünidei vándorlások stb.) fordítandó.

Minthogy a különböző intézetek növendékeinek versengése legjobb eszköz arra, hogy egyrészt a versenyre bocsátott tanulók egész igyekezetük kifejtésére buzdíttassanak, másrészt pedig az elért eredmények megítélésére alkalom nyílják, elrendelem, hogy azon városokban, hol több középiskola van, valamennyi intézet növendékei együtt, egy helyen vegyenek részt a versenyben, melynek rendezési módzatai az intézeti igazgatók közös értekezletén állapítandók meg.

Budapesten, 1899. évi június hó 3-án.

Wlassics.

— **Az erkölcsösség-kérdése és az iskola** («Die Sittlichkeitsfrage und die Schule») a czíme annak az értekezésnek, a melyet Boroszlóban, a német tanítók múlt évi egyetemes közgyűlésén, *Bergemann Pál*, jénai bölcsészeti tanár felolvasott. Ázóta már Németországot bejárta s mindenütt nagy elismeréssel, dicsérettel fogadták. Megérdemli hát, hogy mi is foglalkozzunk ezzel a kérdéssel; hisz, ha valahol, akkor nálunk is, —

fájdalom «nálunk is» — igen égető bajon segítene, a mely előtt szemet hunynunk nem szabad.

Voltaképen nem is az erkölcsösség kérdéséről — mondja Bergemann —, hanem határozottan a szüziesség kérdéséről kellene szólnunk. De bármennyire talál vagy nem talál a kifejezés, annyi bizonyos, hogy harcot kell izennünk a mindenfelé annyira elharapózott erkölcstelenségnek. Bátorság kell ehhez mindenesetre. Nehéznek ismerjük, de nem tarthatjuk sehogysem illetlennek ebbeli munkánkat. A szükség is, társadalmi kötelességünk is, ráutalnak, hogy tegyünk már egyszer e téren is valamit.

Különösen a nyilvános iskolák nevelőihez, tanítóihoz intézi szavait, a kiknek lelkiismeretes munkájától legtöbbet várhatunk. Szükséges azonban, hogy mindenekelőtt megismerjük a baj okát, következményeit, elterjedését, s végül utat-módot találjunk arra, hogy mikép juthatunk az erkölcstelenség meggátlására. Ha a nemi kicsapongásokról beszélek: a házasságon kívüli kielégítést és az önfertőzést értem.

Physiologiailag tekintve a kicsapongásokat, a nemi ösztön túlságos ingerlékenysége, vagy az hozza létre, hogy nincsen megfékezve. Igaz, hogy a nemi ösztön egyike legerősebb ösztöneinknek; normális fejlődésnél és kellő önuralomnál azonban nem szükségképeni dolog, hogy kicsapongásra vezessen. Az is bizonyos, hogy ez a nemi ösztön, normális nyilvánulásaiban, természetes alapja egész társadalmi életünknek, tehát igen fontos. Sőt azt mondhatjuk, hogy sociális, rokonszenvező hajlamaink a nemi életben gyökereznek; az az anyaföldjük. Épen ezért az anthropologiai alapon nyugvó etikában, par préférence social-ethikai ösztön a neve.

Mihelyt azonban elfajul, antisociálissá válik s épen ezzel kell foglalkoznunk. Még pedig a *hypernormalis nemi ösztönnel*. Ilyennek nevezük akkor, a mikor az ösztön kelleténél korább, vagy pedig igen nagyon ingerlődik. S honnan ez a hypernormalitás? Vagy örökölt, vagy külső hatásoknak tulajdonítható. Utóbbiakhoz számítjuk a romlott gyermekekkel való pájtáskodást; rossz cselédekkel, vagy igen közönséges, alacsony gondolkodású emberekkel való társalgást. Mind ennek óra a gondos nevelés legyen!

Gyakran azonban kedvezőtlen társadalmi viszonyok teremtik a bajt. Berlinben p. o. az 1890-ben tartott népszámlálás szerint a családok 44%-ának csak egyetlenegy szobás lakásuk van, mind nappalra, mind éjjelre. E mellett az ilyen családok javarésze gyengén is táplálja gyermekeit s így korai kenyérkeresésre ösztönzi. A rossz lakásviszonyok, a gyenge táplálkozás s a korai, túlságos megerőltetés lejtőre juttatják a szegény gyermekeket. Orvosilag bebizonyított tény, hogy sokszor olyan egyének, a kik ép és egészséges állapotukban tisztességes gondolkodásuak,

betegségükken igen obscen módon társalognak és akárhányszor az önfertőzés bűnébe esnek. Megesik a szíve az embernek a sok szegény gyermekben, a kik különösen nagy városokban, hol az utcán, hol nyilvános helyeken, mint munkások, vagy elárusítók tengődnek s a bűnnel közvetlenül érintkeznek. Ugyancsak igen ártalmas a gyermekeknek a háziiparban való alkalmazása. A tartós helyt-ülés okozza a bajt, a mire még rátérek.

Mindebből láttuk, hogy mikép hathat a nevelés arra, hogy hypernormálissá legyen a nemi ösztön. A nevelésből származó vagy ennek tulajdonítható bűnök kétfélék: *mulasztási bűnök és elkövetett bűnök.*

Mulasztást követhetünk el a nevelésben és oktatásban; egyenes bünt pedig a gyermek gondozása körüli eljárásainkban.

I. Mulasztási hiba a nevelésben, ha a gyermek társalgását, vagy olvasmányait nem ellenőrizzük kellőképen. Továbbá: ha elmulasztjuk rászoktatni a gyermeket arra, hogy mindenről, a mit csak lát, hall vagy olvas, velünk beszélgethessen. Ehhez tartozik az is, hogy rendesen és szinte félve kerüljük a gyermekkel való társalgásban *a nemi dolgokra vonatkozókat*; hogy tettetjük magunkat, mintha nem is értenénk a dologhoz, vagy nem tudnánk róla; vagy mintha ezekről beszélni olyan undok dolog volna, hogy egy tisztességes ember sem engedheti meg magának csak egy szóval is érinteni. Ez által bátortalanná teszszük a gyermeket s megakadályozzuk abban, hogy nekünk elmondja azt, a mit ebben a tekintetben tapasztal. Hogy pedig sokféle dolgot tud meg, az bizonyos, bármennyire ellenőrzik is. Az iskolában is, a játszótéren is tudomására juthat ilyesmi. A kezébe akadhat egy élczip vagy egy újságpapíros s kisebb-nagyobb mértékben érthető dolgokat olvas, vagy az állatokon is tesz megfigyeléseket. Ha szégyenlenie kell magát, hogy mindezekről a dolgokról, a miket látott, hallott vagy olvasott velünk beszélgethessen, vagy egyről és másról kérdezősködjék, akkor gondolatban foglalkozik ezekkel; még pedig annál behatóbban, minél érthetlenebb előtte valami. Ez azonban megmérgezi a phantasiáját s így lassanként a bűn örvényébe süllyed.

A psycho-physiologiai processusról, a mely itt végbe megy, később fogunk szólni. — Ez hát a száraz, felületes erkölcsködésnek az átka. Elzárja ez a gyermek veleszületett nyiltszívűségének az útját, mert a gyermek, természeténél fogva, nyílt és hajlandó mindenről, a mi véle történik, őszintén beszámolni. Ha őszinteségre szoktattuk is, ha csak ebben az egyetlenegy tárgyban kerülgetőzünk előtte, megbénítjuk ezzel egész eddigi cselekvésében. Kezdetben bizonyára még meg fogja próbálni erről-arról kérdezősködni és oktatást kérni; de hogyha ismételten visszatartatódik, végre is gondolatait el fogja zárni előlünk. Ellenben, ha nem

utasítanak el kérdezősködéseivel, akkor bizonyára még a nem tiszta elemekkel való érintkezése sem válnék kárára.

II. A nevelésben egyenesen elkövetett hibák is hatnak a nemi élet elfajulására. Ez, a mint mondtam, különösen a gyermek gondozásánál, ápolásánál léphet föl, a mely ennek testi s így lelki jólétére irányul. A cél az, hogy normális fejlődését biztosítja a gyermeknek s épen ezért alapvető jelentősége van s nem hangsúlyozható soha kellőképen. *A gondozás, ápolás a gyermeknek az a conditio sine qua non-ja, a melyből individuális élete fog kibontakozni.* Ha tekintetbe vesszük, hogy az ember psycho-physikai lény, átlátjuk, hogy minő hatással van az ápolás a gyermekre; noha a pædagogiai körökben még nem biztosítanak is ennek kellő helyet.

Első sorban a táplálkozási (diætetikus) hibákra utalok. Igen ártalmas a husfélével, nagyon fűszerezett táplálóanyagokkal, theával, kávéval, szeszes italokkal való korai táplálkozás. Mindez igen izgatja, ingerli az idegrendszert, a vért igen megbolygatja, és végül természetellenes érzékenységre, korai érettségre juttatja a nemi szerveket. Mindezt a tapasztalat százszorosán igazolja.

Épen ilyen veszélyes a túlságosan való táplálás. Ennek következménye nemcsak az lehet, hogy az emésztő szervek megsínylik s így az egész szervezet is megszenved; hanem a nemi szervekre is épen ez által gyakorolhat indirecte befolyást. Más oldalról azonban gyakran előmozdítja a nemi vágyak igen korán való ébredését és a vágyak erejét (intensitását). Graham Sylvester tanár szerint a nagytétúség korai élvezetekre, kicsapongásra ösztönöz. Érthetővé válik ez, ha meggondoljuk, hogy az igen bőségesen való táplálkozás vérbőséget okoz és egyúttal a vérből a mirigyekre hat és ott képez újabb részeket. A mirigyek szervekhez tartoznak a nemi szervek is.

A ruhával, ágyneműekkel való elpuhítása, lustaságra szoktatása a testnek szintén abnormis fejlődésre vezet — a nemi életre hát ártalmas. Ártalmas, mert elpuhítja a testet, elzsiibasztja az idegeket és így megfosztja az embert az ellenállás erejétől; midőn vágyai ébrednek, tehetetlenné válik azokkal szemben. Az igen puha és meleg fekvés ugyanolyan hatású a nemi életre, mint a már említett ételek és italok. Fölizgatja a vért és e miatt könnyen rosszakat álmodunk.

Egyúttal rá kell mutatnom arra a veszedelemre is, a mely a túlságos szellemi megerőltetésből ered. Olyan szellemi megerőltetést értek, a melylyel nem halad kapcsolatban a testi mozgás. A szellemi megerőltetés következménye, hogy az agy véredényei igen megduzzadnak. Ennek a következménye az agy izgultsága, túlságos ingerlékenység, a mit az egész idegrendszer megérez. Természetes, hogy ebben a nemi szerveknek is kijut; s ez természetellenes ingerültséget, korai érettséget von maga

után. Nagyon ócsárlandó az is, ha gyermekek igen sokáig ülnek, a nélkül, hogy ugyanakkor szellemileg kellőképpen el volnának foglalva. Ilyen tétlenül való üldögélésben a vér a test alsó részének véredényeiben igen meggyűl, s így a nemi szervekben is, és izgulást, ingerültséget kelt ezekben s nemi vágyakat ébreszt.

Mindezekben az esetekben csupán physiologiai jelenségekről volt szó; de hát ezekkel kapcsolatosan lépnek föl a psychologiai jelenségek. Mondjuk, hogy valami localis ingert okoz a nemi szervekben. Ennek tudata kezdetben gyenge, homályos; de mindig erősebbé (intensívebbé) válik s így világosabbá is, valahányszor az inger ismétlődik és minél tovább tart az ingereltség állapota. Aztán lassóv gondolatok kísérik. Kivánság kél arra, hogy azt az ingereltséget eltávolítsuk. A kivánságot vágy követi s tett lép a vágy nyomába.

Épen ennek az ellenkezője történik akkor, a midőn a nemi kicsapongásokról szólunk, melyek a nevelés mulasztási vétkének a szüleményei. Itt a psychikai állapot az első, a physiologiai a második jelenség. Nem tiszta, erkölcstelen gondolatok ugyanis izgatják, ingerlik a nemi szerveket is. Ezek ismét hatnak a lélekre. vágyat ébresztenek és ez a vágy végre erkölcstelen cselekvésben nyeri kielégítését. E szerint hát az ember *psycho-physiologiai lény, azaz anyagi és szellemi creje van, és a kettő egymástól elválaszthatlan.*

Miután ismerjük idegrendszerünket, annak működését, és a szervekkel való szoros kapcsolatát, azt is tudjuk az újabb physiologiai alapon nyugvó psychologia alapján, hogy az organikus, azaz szervi zavarok, változások psychikai zavarokkal és változásokkal járnak s viszont.

Ebből könnyen megérthető az is, hogy erkölcstelen képek, tisztességtelen beszéd, vagy ízléstelen olvasmányok stb. mennyiben és hogyan hatnak a nemi szervekre és így az illető egyén lelki életére. Hangsúlyoznom kell azonban azt is, hogy ebben a vasomotorikus szervek, az edényrendszer s mindenekelőtt a központi szerv, a szív is érzi a hatást.

Hogy mind az érzékletek, mind az ezeken alapuló lelki functiók, mind pedig a szervek s az egész idegrendszer a hangulatunkat hordozzák, megszabják, az ezekből is világos. Lássuk ezt közelebbről. Valami ingert okoz a nemzőszervekben. Ez kezdetben tisztán helyi (localis) értékű organikus inger. Ez az inger a szervektől az idegekhez jut s ezektől, mint sensorikus inger, az agyba vezetődik. Innen a testbe vissza s innen újból az agyba, a hol ez az inger, feltéve, hogy elég erős érzékletképpen válik ki, mindig bizonyos hangulat, érzésmennyiség kíséretében jelen meg. Ha ez az állapot ismétlődik, azaz, ha az inger erősebb, tartósabb, akkor az érzéklet is intensívebb és bizonyos kedélyállapotváltozás is követi. Hangulatunknál, kedélyállapotunknál fogva képzeateink, gondo-

lataink egy pontra irányulnak. Már most vágy kél arra, hogy ettől az állapottól szabaduljunk. Ez máskép nem történhetik meg, mintha az ingert lerázzuk, lecsillapítjuk. Lehet, hogy megpróbálja a gyermek nemi szerveit megtapintani. Ekkor azonban egészen új érzékleti complexumok lépnek föl, szóval az élvezet állapota ébredszik. Az illető individuum rájő arra, hogy az ingereltség e nemű állapota néki élvezetet nyújt s így a bűn lejtőjére jut.

Egy tisztességtelen kép, vagy ugyancsak efféle történet közvetlen sensorikus agyingeret kelt. Ez az inger a kedélyhangulat hordozta érzés kíséretében jelenik meg. Az ingernek a testbe jutása alkalmával a szervi élet idegei is ingerlődnék. Ezek viszont a szerveket ingerlik. A nemi szervekben is ingerlékenység keletkezik és ezek ismét épen úgy hatnak vissza, mint már előbb említém.

Még megjegyzem, hogy a directe rosszra való csábulásnál a dolog ugyanígy megy végbe, csak hogy a dolog természeténél fogva egyszerűbben.

Eddig a nem szűzi állapot belső és külső okairól.

Minden tiszteletreméltó embernek kötelessége, feltétlen kötelessége, hogy nemi vágyait meg tudja fékezni, azokon uralkodjék. Itt azt is meg kell említenem, hogy alapjában hamis az a nézet, hogy ezt nem lehet megtenni, mivel árt az egészségnek. Ez a nézet igen el van terjedve. A régi orvosi tudomány terjesztette. S fájdalom, meg kell vallanunk, hogy manapság is vannak orvosok, a kik, elég tudatlanul vagy lelkiismeretlenül, ilyesmit állítanak. Az új tudomány teljesen elvetendőnek tartja ezt a nézetet.

Herzen Sándor dr., a physiologia professora Lausaunc-ban, így nyilatkozott erről: «Azt mondják, hogy egészségünk fentartása megkívánja, hogy nemi szükségleteinket kielégítsük. Én nem habozom kimondani, hogy ez hamis nézet». Ugyanígy vélekednek s ezt ki is fejezték: Forel zürichi tanár, Krafft-Ebing bécsi tanár, Rubner berlini tanár, Lionel S. Beale londoni tanár, Paget és Kornig tanárok, Sonderegger a schweizi higienikus s még az olasz Mantegazza is, «a ki különben — a pikantériákat szereti». Hogy milyen lelkiismeretlenséggel jár a szűzietlenség pártfogásába szegődni; milyen aljas és antisociális eljárás az, ha az ember nemi ösztönein nem uralkodik, az kitűnik a nemi kicsapongás következményeinek az ismertetésében.

Ha a nemi ösztön igen korán jelentkezik, még mielőtt az illető individuum szervezete teljesen kifejlődött volna; és kielégítést nyer, a szervezetet igen meggyengíti. Elvonja a vért a nemi szervektől. A vért, amelynek rendeltetése: táplálni az agyvelőt és a hátgerinez-velőt, s a faj szaporodására szükséges anyaggal látni el a nemi szerveket. Ha hát a faj szaporítására való anyagot igen korán választják ki s használják el

a nemi szervek, ez nem történhetik az agy és a gerinczagy kára nélkül. Igen sok vér is vonódik el, s táplálóanyag rendszerint igen kevés marad.

De nemcsak ez a következménye a nemi ösztön korai kielégítésének, hanem az is, hogy a nemi szervek is elgyengülnek s elsatnyult szervek csak csenevész ivadékokat nemzenek; szenved e miatt az illető egyén ivadéka.

Az önfertőzésről ugyanezt mondhatjuk; de jól megjegyzendő, hogy ennek még az előbbinél is súlyosabbak a következményei. Tehát még ártalmasabb. Miért? Mert, a ki erre vetemedik, annak nincs szüksége magán kívül más személyre, s így sokkal gyakrabban kielégítheti nemi vágyait, s sokkal több anyag vonódik el a fentjelzett rendeltetéstől. A tapasztalat igazolja, hogy a ki egyszer ezt a természetellenes nemi kielégítést megkísérelte, arról soha le nem szokhatik, majdnem állandó vágy él benne a kielégítésre. A túlságos ingerlékenység következtében a legkisebb nyomás — még a ruháé is — ingerel, csikland.

Még csak annyit ennek a következményeiről, hogy, Woodward dr. állítása szerint (a ki a worcesteri örültek házának az igazgatója), 80 férfi közül több mint 25% önfertőzés miatt jutott az örültek házába. Az említett számú örültek 10 százalékánál pedig teljes idiotismus állott be. A Massachusetts-örültek háza lakóinak körülbelül 33%-a szenved onaniában. Íme a baj veszedelme és elterjedése.

Különösen a nagyobb nevelőintézetekben, kadétiskolákban harapózott el az onania. Kevés embernek van erről csak sejtelme is; különösen kevés szülőnek. Nem mondunk igen sokat, ha azt állítjuk, *hogy az összes gyermekek 50%-a önfertőző*; s hogy körülbelül felét mások csábították erre a természetellenes cselekményre. Tapasztalt és szavahihető tanítók mondják, hogy itt-ott egész osztályokat megfertőzött ez a ragály, falun és városban; leányiskolákban éppen úgy, mint fiúiskolákban. Városban azonban a baj nagyobb. (Ez a százalékszám mindenestre túlzott lesz. Szerk.)

S most lássuk az útát-módot, a mi a baj ellen való küzdelmünkben célhoz juttat.

Nagyobbára *óvó-, védőintézkedésekre kell szorítkoznunk*. A nevelési hibáknál már itt-ott megemlékeztünk ezekről; most vegyük sorrá s összegeljük a dolgot.

1. Rendet kell tartani az étkezésben és az ivásban. Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy gyermekeknek szeszes, mámorító italokat adniuk nem szabad. Továbbá: a növényi eledelkehez kell leginkább hozzászoktatni, azaz leginkább növényfélékkel táplálni. A húsfélékkel ne kezdjük igen korán; ne a 4-ik vagy 5-ik életéve előtt.

2. Tartsunk szigorúan mértéket a gyermek táplálásában. Az arany

középut itt is legjobban ajánlható. Tehát igen sokat se adjunk s igen keveset se.

3. A test edzése nem ajánlható eléggé. A ruhának és az ágynak nem szabad igen melegnek és puhának lenniök. Különösen dunnára nem szabad a gyermeket fektetni. S nem eltérni, *hogy a gyermek fölébredése után az ágyban még lustálkodjék.* Fölkelés után és lehetőleg lefekvés előtt is hideg vízzel kell lemosnunk s dörzsölgötnünk a testet. Nyáron nagyon jót tesz a hideg lábvíz.

4. Sok élénk mozgást kell tennie a gyermeknek a friss levegőn. Játsszania, tornáznia kell. Gyermeknek sohasem szabad igen sokáig üldögelni, soha tétlenül lustálkodnia. A nyugalomra szükséges időt azonban nem szabad tőle megvonnunk.

Nevelés és oktatás tekintetében a következők ajánlatosak :

5. Jól meggondolt rendtartás a szellemiekben. Időt kell engedni a gyermeknek, hogy csöndesen fejlődhessék szellemileg, igen nagyon ne sarkaljuk és hajtsuk a munkára. Ambícióját igen föl ne tüzeljük. Valóságos bűn a szellemiekkel való brillírozni akarás a gyermekkel.

6. Vigyázzunk nagyon a gyermek olvasmányaira és környezetére. Műveletlen, vagy épen durva személyekre ne bizzuk. Vegyünk részt játékaikban s csak hosszas megfontolás után válaszszunk neki játszótársat. A könyvek megválasztásánál ne támaszkodjunk az újságok dicséretére, hanem a komoly gyermekirodalom kritikájára ; s olvassuk el mindig magunk előbb a könyvet s aztán adjuk, alkalmasint, a gyermeknek.

7. Szoktassuk ösztinteségre. Ez nem nehéz dolog. Soha, bárminemű is a gyermek kérdése, el ne utasítsuk vele. Mindig s mindenben világo-sítsuk föl.

8. Nyugodt, tárgyias megbeszélgetése a nemi dolgoknak. Ennek idejét a gyermek serdülő kora szabja meg. Lassan-lassan meg kell értetni vele, hogy a nemi kicsapongás, a szűzietlen állapot, az aljasság minő bűnös cselekmények ; mennyire ártanak az egyénnek is, a társaságnak is.

A legtöbb ember, természetes, még mindig borzad az efféle fölvilágosítástól. Némelyek azt tartják, hogy a növendékeket ártatlanságban kell tartanunk, a meddig csak lehet. Meg nem gondolják azonban a következményeket, sem azt, hogy ez az ártatlanság többnyire úgysis csak látszólagos. A mint már említettem is, a gyermeknek bő alkalmja nyílik látni is, hallani is, olvasni is, a felnőttek hozzájárulása nélkül is. S hogyha mindezekben nem nyérnek felvilágosítást, előttük olyan titokzatos homályba burkolózik, érzékeiket, képzelőtehetségüket ingerli, kíváncsiságukat mindinkább-inkább felcsigázza, s végre a legmerészebb kísérletezés a következménye. Igaz ugyan, hogy lehetnek, a kik serdülő

korukig ebben a tekintetben ártatlanok s így felvilágosításaink ártatlan gondolkozásuktól megfosztják; de hát az erkölcsösség követelményeiért, a gyermek egészségének a fentartásáért s a társadalom javáért mégis csak merhetünk annyit!

Vannak olyanok is, a kik a traditíóhoz vagy a conventióhoz ragaszkodva, azt tartják, hogy úgy kell gyermekeiknek is nevelkedniök, s még a dédunokáknak is jó az, a mint ők nevelkedtek. A mi akkor jó volt, most is jónak kell lennie.

Mások határozottan a mellett vannak, hogy a szilaj, rakoncátlan, kicsapongó élet a természetes és szükséges út a munkás életre. Először fetrengjen az ifjú a pocsolóban s aztán öltön magára férfi-tógát. Minden tisztességes embernek kötelessége — mint az öreg Ritz és a fiatal Clémenceau szobrások tették, Dumas «Clémenceau bukása» cz. művében — nyíltan rámutatni arczátlan okoskodásaikra, a melylyel az ilyen emberek többnyire a maguk erkölcstelen életét védik, szépítik. Természetes, hogy arra is akadnak bolondok, hogy az ilyeneknek higgyenek.

9. A gyermeknek magán uralkodni kell tudnia. S erre nem lesz nehéz szoktatnunk, ha az eddigieket tekintetbe vesszük. Így éri aztán el a gyermek azt, a mit hajdanában σοφροσύνη-nek neveztek.

Bizonyos, hogy ebben a tekintetben a tanítók sokat tehetnek, hol direct, hol indirect úton. Tenniök pedig kell.

Indirect úton, ha igyekeznek a szülőkkal érintkezni. De a menyenyiben nem mindig lehetséges a szülőket vagy megbizottukat személyesen fölkeresni, a mennyiben t. i. a tanítványok létszáma, vagy a város viszonyai nem engedik meg, hát nagyon ajánlatos ú. n. «szülői estélyeket» (Elternabend) tartani s itt az egyben és másban megbeszélgetésnek mutakozókat a szülőknak tudtára adni s így komoly megbeszélgetés tárgyává tenni az erkölcsiség kérdésére vonatkozókat is. Ilyeneket — bár, fájdalom, nem elegendő számmal — tartanak a jénai tanítók és tanárok, s Németországban több helyütt, s igen tanulságos és jótékony hatásúaknak bizonyulnak, természetesen.

Meg kell továbbá említenem, hogy sehol jobban megérlelni, megnyerni a közvéleményt nem lehet, mint a *sajtóban*, a napi sajtót értem, a melybe a tanítóerőink általában igen kevesen dolgoznak. Pedig elhíhetjük, hogy nem válik szégyenére egyik tanítónak vagy tanárnak sem, ha nem mindennel a szaklapokat tömi, a melyeket a nagy közönség nem is olvashat. Az ilyen komoly pædagogiai eszmékre pedig nemcsak a szakköröket, hanem a nagy közönséget kell megnyernünk. Rá kell szoktatni a társadalmat az erkölcsiség kérdésének komoly megértésére. Tehát ne hunyjunk szemet a legfontosabb bajok láttára és tudtára!

De direct úton is segíthetnek a nyilvános iskolák tanítói a bajon. Meg kell vizsgálni az árnyékszékeket a tanítási szünetek alatt. Hogy

mikép, az önként értetődik. Tanítási óra alatt nem kell megengedni, hogy a gyermek a lábait egymásra rakja, s hogy a kifejtett meleg által, vagy surlódás által nemi szerveit ingerültségbe hozza.

A gyermekeket nem szabad a munkával igen elhalmazni. Igen sok házi munkát ne adjunk fel nekik. Mert ártalmas a hosszas üldögélés; az agynak minő befolyása van az idegrendszerre, azt már ismerjük. A vallás és az állattan tanításánál igen jó alkalom kínálkozik arra, hogy tanítványainkkal a nemiekre vonatkozókat megismertessük.

Természetes, hogy egy osztályban legfőnnebb 40 tanulónak volna szabad lennie. A délelőtti és a délutáni tanítás közt megfelelő időköznek kell lennie. Kisebбекnél négy, nagyobbaknál három órának legalább is. Délelőtt négy óránál többet tanítani a gyermeket, már ismeretes dolog, nem helyes. A tapasztalat hozza magával, hogy két-két órai tanítás után hosszabb szünetet kell tartanunk, a gyermekek korához mérten. Miután tudjuk, hogy a délutáni tanítás — épen physiologiai okokból — sokkal fárasztóbb, délutánra könnyebb és mennél kevesebb órát tegyünk. Továbbá szükségesnek mutatkozik az is, hogy minden héten egy egészen szabad napja legyen az ifjuságnak, legalkalmasabb a szombat, nagyobb kirándulásokra, vagy általában közös játékokra, gyakorlatokra.

No de, hogy ennyit elérhessünk, a végből a tanterven egy kissé változtatni is kellene. Szélesebb alagra kell fektetni a természetrajz tanítását, különösen az emberrel kell bővebben foglalkozni. A physiologiát, hygieniát és a diätetikát alaposan kell tanítanunk a népiskolákban s a továbbképző folyamokon is. Így a nép is megismerheti az erkölctelenség okozta veszedelmet.

Nem hangsúlyozható eléggé a jó példaadás és a vallás- és erkölctan tanításának ebben az irányban való áldásos szerepe. Meg kell végül értenie a tanulónak s aztán a társadalom minden tagjának, hogy az egyes ember nem ér semmit s nem mehetne semmire a sokaság nélkül; hogy a tömegből, a társadalomból válik ki az ember, annak javait élvezi, s hogy annak a javára kell törekednie, magát a társadalomnak visszaadnia; s még tovább menve éreznie kell, tudnia kell az egyesnek az emberiségnek a mindenséghez való viszonyát.

A ki az erejét valami módon haszontalanul elpocsékolja, az nemcsak az emberiség, hanem az istenség ellen is vétkezik. —

Ismertette:

Sepsi-Szent-György.

Mayer János,
ev.-ref. főgymn. tanár.